

Самійленко А. П.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-362-3-13>

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ДЛЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Під час війни виникли значні перешкоди для вільного руху факторів виробництва, зокрема робочої сили, що призвело до невизначеності в економіці, а також до руйнування інститутів ринку праці та їх ефективної роботи. Ці проблеми в поєднанні зі значними переміщеннями та потоками біженців призвели до втрат у сфері зайнятості та доходів. Негативні соціальні наслідки війни включають зростання рівня безробіття, соціальне відчуження, гендерну нерівність, дискримінацію на робочому місці, зокрема щодо молоді, та поширення бідності.

Процеси, що відбуваються на ринку праці та у сфері зайнятості, тісно пов'язані з процесами у підприємницькій, кредитно-грошовій і зовнішньоекономічній сферах, в оподаткуванні та інвестиційній діяльності, освіті та організації професійного навчання. Від того, наскільки успішно функціонує економіка, у якій фазі економічного циклу вона перебуває, як сполучаються ринкові засади функціонування і державне регулювання, чим характеризується поведінка головних суб'єктів ринку залежить попит на робочу силу та її пропозиція, обсяг зайнятості й рівень безробіття [2, с. 13]. Внаслідок втрат і пошкоджень виробничих активів та інфраструктури, а також переривання ланцюгів постачання торговельних мереж, потенціал ринку праці значно послабився, що призвело до втрати можливостей для працевлаштування більшості українців.

Насильна міграція призвела до змін у структурі ринку праці та у складі пропозицій і насиченості фахівцями в різних регіонах. В тих областях, які найбільше постраждали від військової агресії росії,

кількість робочих місць зменшилася, а конкуренція на ринку праці зросла. Це призвело до серйозного дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили. Результатом такого наслідку як неможливість працювати в зонах бойових дій, стало зменшення попиту на робочу силу, зниження попиту на товари та послуги, проблеми з логістикою та невизначеністю майбутнього.

Крім того, в Україні відбувається значна тінізація ринку праці, де багато вакансій пропонується без офіційного оформлення, як підробіток тощо. Зрозуміло, що в таких умовах українці не можуть розраховувати ні на легальну зарплату, ні на соціальні гарантії, наприклад, лікарняні або стаж роботи.

Згідно з даними Державного центру зайнятості, на цей час 139 тис. осіб є зареєстрованими як безробітні, що на 55% менше, ніж на початок повномасштабної військової агресії, із них 100 тисяч – жінки, а 39 тисяч – чоловіки. Значення відсоткового співвідношення безробітних жінок до загальної кількості безробітних збільшилось до 72% порівняно з 50% на початку 2022 року. Найбільша кількість безробітних зареєстрована в Харківській області – 11 тисяч, Запорізькій області – 11 тисяч та Дніпропетровській області – 10 тисяч. З початку війни кількість актуальних вакансій, зареєстрованих у базі даних Державної служби зайнятості, зменшилась на 44% – з 53 тисяч (станом на 1 березня 2022 року) до 30 тисяч (на 27 березня 2023 року). Найбільша кількість вакансій зосереджена у Києві – 5400, Львівській області – 4100, Дніпропетровській області – 2500 і Хмельницькій області – 1700. Однак, на Єдиному порталі вакансій, що об'єднує базу вакансій Державної служби зайнятості та провідних українських сайтів з пошуку роботи, щоденно наявні понад 150 тис. пропозицій роботи. За даними служби зайнятості ТОП-5 найпопулярніших професій сьогодні виглядає так: водій автотранспортних засобів, підсобний робітник, тракторист-машиніст сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва, продавець продовольчих товарів. Під час війни суттєво зменшився попит на працівників у фінансовій і страховій сфері, на будівництві, у готельному та ресторанному бізнесі. Крім того, практично відсутній попит в авіаційному транспорті, сфері туризму, дозвілля та розваг [3].

Найвідчутнішими для суспільства наслідками військової агресії в цей період стали соціальні, що вимірюються, насамперед, кількісними і якісними втратами самого цінного ресурсу країни – людського потенціалу. Розгортання військових дій на території України та

пов'язані з цим економічні потрясіння призвели до виникнення нових і загострення існуючих проблем на ринку праці [1, с. 27].

На кінець 2022 року наслідки бойових дій в Україні призвели до втрати роботи щонайменше 5 мільйонами людей, тоді як приблизно 7 мільйонів були змушені емігрувати з країни. У регіонах, де тривають бойові дії, працювало близько 10 мільйонів осіб. Реальний рівень безробіття в Україні набагато вищий, якщо його розраховувати за методологією МОП (Міжнародної організації праці). Згідно з цією методологією людина визнається безробітною, якщо вона протягом чотирьох тижнів: не мала роботи, шукала роботу, або була готова приступити до роботи. Відомості по зареєстрованим безробітним в Україні наведено на рис. 1.

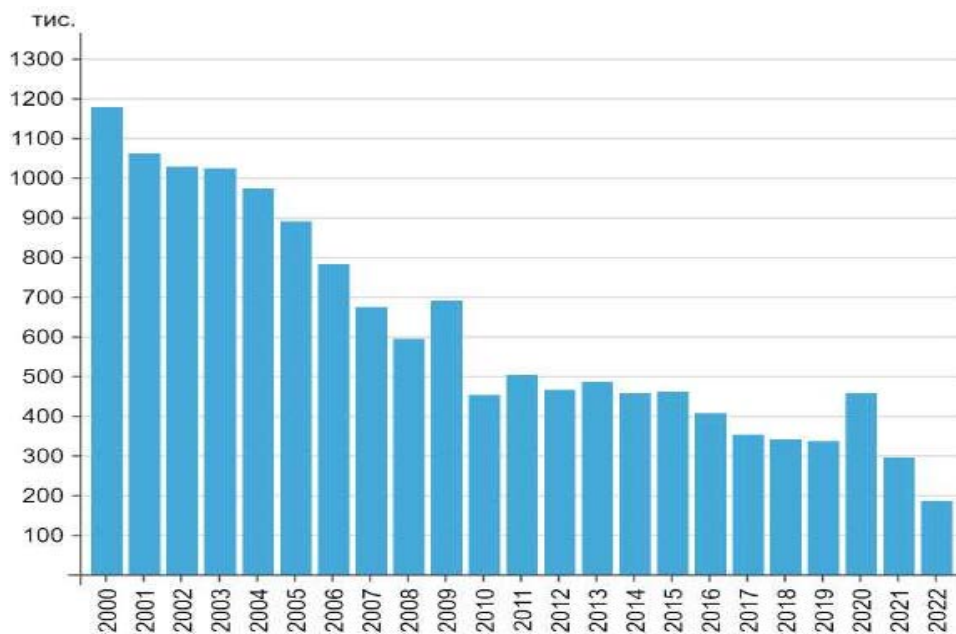

Рис. 1. Відомості по зареєстрованим безробітним в Україні

У НБУ прогнозують, що впродовж 2023 року безробіття залишатиметься на високому рівні (близько 24%). Надалі воно знижуватиметься завдяки розширенню попиту на робочу силу на тлі пожвавлення економічної активності. Очікується, що 2024 року рівень безробіття знизиться до 20%, а 2025-го – до 17,6%. Безробіття залишатиметься вищим за свій природний рівень з огляду на те, що процес відновлення виробничих потужностей і логістичних шляхів потребуватиме чимало часу.

Водночас НБУ прогнозує, що в реальному вимірі зарплати зростатимуть повільно через значну інфляцію: у 2023-му – на 3,3%, а протягом наступних двох років – ще на 6,5% та 4,3% відповідно.

Як в Україні вирішується проблема безробіття?

1. Уряд запропонував механізм залучення всіх, хто тимчасово втратив роботу, до «Армії відновлення» країни. В Україні на даний момент дві армії: одна захищає державу на військовому фронті, а інша займається підтримкою економіки. Ті, хто не мають роботи з різних причин, можуть приєднатися до «Армії відновлення», виконуючи суспільно корисні роботи з відновлення країни. Ці роботи можуть бути спрямовані на задоволення потреб Збройних Сил України, а також на забезпечення загальних потреб функціонування економіки та життєдіяльності населення.

2. Для українців, які змушені були покинути свої домівки та переїхати до інших регіонів України чи за кордон, існує платформа працевлаштування «UAtalents». Основна мета цієї ініціативи – дати можливість переселенцям швидко знайти роботу, яка може бути як дистанційною за кордоном, так і в Україні. Хоча платформа фокусується на вакансіях технологічного сектору, але також з'являються запити на роботу в інших галузях.

3. Державна програма «єРобота» є ще одним інструментом у боротьбі з безробіттям в Україні. Цей проект передбачає виділення грантів до 250 тисяч гривень українцям, які прагнуть започаткувати свій власний бізнес, розвивати його та навчатися. Важливо зазначити, що для переробних підприємств створено окрему грантову програму, де максимальна сума допомоги становить 8 мільйонів гривень. Головною умовою для отримання грантів в обох програмах є створення нових робочих місць.

Грантові програми «єРобота» – це дієва допомога від держави для відновлення, створення власної справи з нуля, реалізації амбітних проєктів, генерування нових робочих місць та здобуття потрібних на ринку праці спеціальностей.

4. Перекваліфікація та навчання. В умовах складної ситуації з працевлаштуванням, питання перекваліфікації стає дедалі важливішим. Якщо не вдається знайти роботу за своїм профілем, можна спробувати свої сили в новій сфері. Для цього існує безліч ресурсів, які допомагають українцям здобути нові навички та підвищити кваліфікацію. Наприклад, портали «Українське місто» та «Prometheus»

містять різноманітні платформи, курси, тренінги, телеграм-канали та інші можливості для навчання та саморозвитку.

Підсумовуючи, варто зазначити, що в період після війни стабілізація ринку праці є надзвичайно важливим завданням. Для досягнення цієї мети необхідно розробити ефективну систему управління ринком праці, яка буде включати механізми та інструменти, що дозволять врахувати питання освіти, розвитку спеціальних навичок, а також підвищення рівня соціального захисту та безпеки. Така система має забезпечити робочими місцями та можливістю навчання, що допоможуть людям підвищити свою кваліфікацію та забезпечити їхнє майбутнє.

Таким чином, для відновлення та реструктуризації ринку праці в Україні необхідно перерозподілити надлишкову робочу силу в окремих регіонах країни між усіма галузями економіки. Створення робочих місць сприятиме розвитку економіки, збільшуючи купівельну спроможність населення та буде надійним інструментом боротьби з бідністю.

Для розвитку економіки, зокрема відновлення інфраструктури, особливо соціального та житлового фонду, необхідно розробити спеціальну Державну програму, яка буде передбачати залучення іноземних інвестицій з планового забезпечення житла постраждалим громадянам, насамперед у регіонах Східної України. Надзвичайно важливо підтримувати розвиток місцевої економіки, щоб громадяни мали можливість забезпечити себе в майбутньому.

Література:

1. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Трудова мобільність як фактор забезпечення продуктивної зайнятості. Соціоекономіка та менеджмент: стан, тенденції, управлінські рішення. Київ : КНЕУ, 2022. Ч. 1. С. 29–32.

2. Федоренко В. Г., Пінчук Ю. Б. Євроінтеграція, економіка і ринок праці в Україні. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. № 1. С. 13–15.

3. Офіційний портал Державного центру зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/derzhavnyy-centr-zaynyatosti-pid-chas-viyny-rynok-praci-zaznav-znachnyh-zmi>